

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2018

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ

A. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Έργο δικό μας, λοιπόν, είπα εγώ, των ιδρυτών της πολιτείας, είναι ν' αναγκάσουμε αυτές τις εξαιρετικές φύσεις να φθάσουν στο μάθημα που προηγουμένως συμφωνήσαμε ότι είναι το ανώτερο, δηλαδή να δουν το αγαθό και να πραγματοποιήσουν εκείνη την ανάβαση, και αφού ανέβουν και το δουν αρκετά, να μην τους επιτρέψουμε να κάνουν αυτό που τώρα τους επιτρέπεται.

Ποιο λοιπόν είναι αυτό;

Να παραμένουν μόνιμα εκεί, είπα εγώ, και να μην θέλουν να κατεβαίνουν πάλι κοντά σε κείνους τους δεσμώτες ούτε να συμερίζονται μαζί με εκείνους και τους κόπους και τις τιμές, είτε είναι ταπεινότερες είτε σπουδαιότερες.

Μα πώς; είπε, θα τους αδικήσουμε και θα τους κάνουμε να ζουν χειρότερα, ενώ τους είναι δυνατόν να ζουν καλύτερα;

B1. •

Με τον όρο «μέγιστον μάθημα» ο Πλάτων εννοεί τη θέαση της Ιδέας του αγαθού, την ύψιστη γνώση, που τελικά συμπίπτει με το αγαθό, καθώς ο Πλάτωνας υποστηρίζει μια νοησιαρχική ηθική, δηλαδή η γνώση της αλήθειας δεν μπορεί παρά να οδηγεί κατά αναγκαιότητα σε ηθική πράξη, στην πραγμάτωση του αγαθού. Σύμφωνα με το σχόλιο του σχολικού εγχειριδίου, ο Πλάτωνας δεν δίνει μια σαφή ερμηνεία για τον τον όρο «αγαθό», που είναι από τους βασικότερους στο φιλοσοφικό του σύστημα, παρά αρκείται σε ορισμένους υπαινιγμούς.

«Αγαθόν» πάντως είναι:

α) το «εἶναι» και ό,τι διατηρεί το «εἶναι»,

β) η τάξη, ο κόσμος και η ενότητα που διαπερνά και συνέχει την πολλαπλότητα,

γ) ό,τι παρέχει την αλήθεια και την επιστήμη.

Η έκφραση «αὐτὸ τὸ ἀγαθόν» φαίνεται να δηλώνει την ύψιστη αρχή και την πηγή του όντος και της γνώσης. Πάντως, ήδη στην αρχαιότητα το «Πλάτωνος ἀγαθόν» ήταν παροιμιακή έκφραση για κάτι το ασαφές και σκοτεινό.

Στη δεύτερη παράγραφο του κειμένου ο Πλάτωνας, διά στόματος Σωκράτη, θα χαρακτηρίσει το αγαθό ως εξής:

α) το αγαθό είναι η μεγαλύτερη αξία («μέγιστον μάθημα»), αφού αυτό πρέπει να κατακτήσουν όλοι οι άνθρωποι και κυρίως όσοι πρόκειται να αναλάβουν τη διοίκηση της πολιτείας,

β) το αγαθό μπορεί να προσεγγιστεί και να το θεαθεί ο άνθρωπος, όχι βέβαια με τις αισθήσεις, αλλά με την καθαρή νόηση («ἀφικέσθαι», «ἰδεῖν», «ἰδῶσι»),

γ) η κατάκτησή του είναι δύσκολη και απαιτεί κόπο, επίπονη προσπάθεια και αγώνα («άναβῆναι», «ανάβασιν», «άναβάντες»). Πρόκειται για μια ανοδική πορεία, που οδηγεί στην ολοένα υψηλότερη γνώση και διάπλαση ήθους. Πολύ συχνά στον Πλάτωνα λέξεις που σημαίνουν το άνω και την ανάβαση χρησιμοποιούνται μεταφορικά για την παιδεία και τα αγαθά που προσφέρει.

B2. Ο Σωκράτης αντικρούει την άποψη του Γλαύκωνα και του υπενθυμίζει ότι τελικός και κορυφαίος σκοπός του νόμου, τον οποίο προσωποποιεί, είναι η **ευδαιμονία όλης της πόλης και όχι μόνο μιας κοινωνικής ομάδας**. Βλέπει, λοιπόν, το δίκαιο από τη σκοπιά του συλλογικού συμφέροντος και εκφράζει κοινωνιοκεντρικές αντιλήψεις για την πολιτική οργάνωση της πόλης - κράτους. Συλλαμβάνει ο Σωκράτης την ουσία της ένστασης του Γλαύκωνα και απαντά προβάλλοντας το γενικό καλό της πολιτικά οργανωμένης κοινότητας ως αγαθό επιβαλλόμενο από τον Νόμο. Σ' αυτό το σημείο πρέπει να επισημανθεί η πολύ μεγάλη σημασία που είχε ο νόμος για τον Πλάτωνα, κάτι που φαίνεται και στον διάλογο *Κρίτων*. Εκεί, ο νόμος προσωποποιείται και συνδιαλέγεται με τον Σωκράτη. Ο μύθος αυτός εκφράζει τη θεμελιώδη θεωρία του «Κοινωνικού συμβολαίου». Σύμφωνα με αυτό, κάθε πολίτης που νοιάζεται για την πόλη του οφείλει να τηρεί τους νόμους και να παραμερίζει το προσωπικό του συμφέρον, για να εξασφαλίσει τη συνοχή και την ομαλή συμβίωση μέσα σ' αυτή. Αυτή τη στάση, άλλωστε, ακολούθησε μέχρι το τέλος της ζωής του και ο ίδιος ο Σωκράτης και το ίδιο θεωρεί ότι πρέπει να κάνουν και οι φιλόσοφοι.

Ο Σωκράτης στην απάντησή του στην ένσταση του Γλαύκωνα προσωποποιεί τον Νόμο και του αποδίδει τρεις βασικές λειτουργίες του με τις οποίες επιδιώκεται η ευδαιμονία της πόλης. Χρησιμοποιεί τρεις μετοχές «συναρμόττων, ποιῶν και ἔμποιῶν» για να καταδείξει τρεις αδιαπραγμάτευτες λειτουργίες - προϋποθέσεις για την ύπαρξη και την ευδαιμονία της πόλης.

- «συναρμόττων τοὺς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκη»

Με το πρώτο μετοχικό σύνολο ο Πλάτωνας προβάλλει την κοινωνική λειτουργία του Νόμου, καθώς επιδιώκεται η κοινωνική συναρμογή των πολιτών.

Ο Πλάτωνας συχνά κάνει λόγο για την αναγκαιότητα της αρμονίας τόσο στα μέρη της ψυχής, με την υποταγή του κατώτερου μέρους στο ανώτερο (το «ἐπιθυμητικὸν» πρέπει να υποτάσσεται στο «θυμοειδὲς» και το τελευταίο στο «λογιστικὸν»), όσο και στις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους. Μόνο αν επιτευχθεί αυτή η αρμονία, θα οδηγηθούν οι πολίτες στη δικαιοσύνη, στην ομαλή συμβίωση μέσα στην πόλη και κατ' επέκταση στην ευδαιμονία. Αν όμως ο πολίτης είτε από φιλαυτία είτε από ματαιοδοξία είτε από αδυναμία κρίσης δεν είναι σε θέση να οριοθετήσει τον τομέα της

δραστηριότητάς του, τότε τουλάχιστον θα πρέπει να συμμορφώνεται προς τις υποδείξεις του εμπειρότερου, του σοφότερου, του σωφρονέστερου (βλέπε εισαγωγή σχολικού εγχειριδίου). Έτσι, ο νόμος, προκειμένου να πείσει τους πολίτες να υπακούουν σ' αυτόν, ώστε να επέλθει η κοινωνική αρμονία, χρησιμοποιεί την πειθώ και τη βία (Πλάτων, *Νόμοι*, 722b: ο άριστος νομοθέτης συνδυάζει την πειθώ με τη βία). Ο νόμος εναρμονίζει τους πολίτες χρησιμοποιώντας την πειθώ, την εκούσια δηλαδή υπακοή των πολιτών στις επιταγές του, και τον εξαναγκασμό, δηλαδή τη δύναμη των κυρώσεων που διαθέτει.

Με την πειθώ, με τη χρήση, δηλαδή, λογικών επιχειρημάτων, την προβολή υγιών προτύπων και με την παιδεία οφείλουν οι πολίτες να συνειδητοποιήσουν τον κοινωνικό τους ρόλο, να παραμερίσουν το προσωπικό τους συμφέρον και να προσφέρουν αλληλοβοηθούμενοι ό,τι είναι δυνατόν στην πολιτεία. Η μέθοδος αυτή απευθύνεται κυρίως στους πεπαιδευμένους πολίτες.

Υπάρχουν, όμως, πολίτες και μέλη της κοινωνίας, οι οποίοι δεν πείθονται με τον λόγο. Σ' αυτούς επιβάλλεται η βία. Πρόκειται για τον καταναγκασμό που ορίζεται από τον νόμο και δεν επιβάλλεται τυραννικά, αυταρχικά. Η μέθοδος αυτή απευθύνεται, κυρίως, στον «άπειρον παιδείας ὄχλον», στον οποίο ο φιλόσοφος-νομοθέτης την εφαρμόζει, αλλά επιβάλλει και στους πολίτες, αν εκείνοι πολυπραγμονούν, καταναγκαστικά, υποχρεωτικά μέτρα για τη συμμόρφωσή τους στο πνεύμα της δικαιοσύνης, όπως και στους πεπαιδευμένους, που δεν έχουν συνειδητεί με την πειθώ, και στους άρχοντες, που είναι υποχρεωμένοι να ζουν με λιτότητα και ευσυνειδησία, ώστε να εκλείψει η διαφθορά από τον δημόσιο βίο. Αυτός ο λιτός και ευσυνειδητός τρόπος ζωής αναφέρθηκε και στην εισαγωγή του βιβλίου μας: τόσο οι φύλακες όσο και οι φιλόσοφοι-βασιλείς στο πλαίσιο της ιδανικής πολιτείας δεν έχουν προσωπική περιουσία, πολυτελείς κατοικίες, ούτε καν οικογένεια, για να είναι απερίσπαστοι στο λειτούργημά τους. Είναι φανερό, λοιπόν, ότι ο νόμος οφείλει να αποβλέπει στην ευδαιμονία όλης της πόλης και να υποχρεώνει τους Αγαθούς να ασκήσουν την εξουσία.

- «ποιῶν μεταδιδόναι ... ὠφελεῖν»

Με το δεύτερο μετοχικό σύνολο ο Σωκράτης αποδίδει στον Νόμο οικονομική λειτουργία. Ο Νόμος κατοχυρώνει μια από τις βασικές ιδρυτικές αρχές της πόλης, τον καταμερισμό της εργασίας, με τον οποίο κατακτάται η αυτάρκεια. Έτσι, αν το άτομο είναι φύσει ενδεές, με την κοινωνική του συναρμογή γίνεται αύταρκες χάρη στην αυτάρκεια που αποκτά η κοινότητα με τον καταμερισμό της εργασίας. Οι εργασίες κατανέμονται σε κάθε πολίτη με βάση τις ικανότητές του, ώστε ο καθένας να στρέφει την προσοχή του όχι μόνο στην ικανοποίηση των δικών του αναγκών, αλλά και στις ανάγκες των συμπολιτών του, με στόχο το κοινό όφελος και την

ευδαιμονία. Έτσι, μεταξύ των πολιτών καλλιεργούνται σχέσεις συνεργασίας, αλληλοβοήθειας, αλληλοπροσφοράς και αλληλεγγύης.

- «καὶ αὐτὸς ἔμποιῶν ... ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως»

Με το τρίτο μετοχικό σύνολο δηλώνεται η παιδαγωγική και πολιτική λειτουργία του Νόμου, ο οποίος έχει χρέος να διαπλάθει ανθρώπους ικανούς και άξιους να διατηρούν τη συνοχή της πόλης. Για να γίνει αυτό, χρειάζεται ο Νόμος από τη μια να περιορίσει την ατομική επιθυμία, ώστε να τιθασειτεεί η βούληση από τον Λόγο, και από την άλλη να κατευθύνει την πολιτική κοινωνικοποίηση των ανθρώπων. Συνεπώς, ο Νόμος υπηρετεί τον τελικό σκοπό της ευδαιμονίας του συνόλου και επιχειρώντας να υπαγάγει την ατομική επιθυμία στην αναγκαιότητα της κοινωνικής συναρμογής και της πολιτικής ευταξίας. Προς αυτή την κατεύθυνση ο Νόμος καλλιεργεί την κοινωνικότητα και ακόμη περισσότερο αναδεικνύει τους αγαθούς πολίτες σε πολιτικούς ηγέτες που επιφορτίζονται με τη διατήρηση της συνοχής της πόλης. Τέλος, ο νόμος θέτει όρια και περιορισμούς στη συμπεριφορά των πολιτών, αλλά και των φιλοσόφων-βασιλέων, ώστε να μην παρεκτρέπονται και διαταράσσουν τη συνοχή της πόλης.

B3.

1. Κέφαλο
2. χορό
3. ενεπλάκη στην εμφύλια διαμάχη Δίωνα-Διονυσίου.
4. επωμίζονται στρατιωτικά και διοικητικά καθήκοντα
5. την Τυραννίδα

B4. α.

ἀφικέσθαι: ανικανοποίητος

εἶπον: ρήμα

ἰδεῖν: ιδέα

μεταδιδόναι: παράδοση

B4. β.

- Είναι αγαθός ο καημένος και όλοι τον εξαπατούν και τον περιγελούν.
- Αποχωρίστηκε την αγαπημένη του με πόνο ψυχής αλλά οι συνθήκες καθιστούσαν τον χωρισμό τους αναπόφευκτο.
- Κάθε φορά που επιδίωκε να συμφιλιώσει τους γονείς της βρισκόταν εγκλωβισμένη σε έναν φαύλο κύκλο άεναν αντιπαράθεσεων μεταξύ τους.

ΑΔΙΔΑΚΤΟ

Γ.1. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η ρητορική βρίσκεται σε αναλογική σχέση με τη διαλεκτική: και οι δυο τους ασχολούνται με θέματα που, κατά κάποιον τρόπο, αποτελούν μέρος των γνώσεων όλων των ανθρώπων και δεν ανήκουν στο περιεχόμενο μιας συγκεκριμένης ειδικής επιστήμης. Αυτός είναι και ο λόγος που όλοι οι άνθρωποι ασκούν και τη μία και την άλλη. Όλοι, πράγματι, ως έναν βαθμό, οι άνθρωποι δοκιμάζουν και να κριτικάρουν ή να υποστηρίξουν ένα επιχείρημα και να υπερασπιστούν τον εαυτό τους ή να γίνουν κατηγοροί. Μόνο που οι περισσότεροι άνθρωποι τα κάνουν όλα αυτά άλλοι στην τύχη και άλλοι από μια συνήθεια/ικανότητα που την απέκτησαν με άσκηση. Από τη στιγμή όμως που και οι δύο αυτοί τρόποι είναι δυνατοί, είναι φανερό ότι τα πράγματα αυτά μπορούν να γίνουν και με την εφαρμογή μιας ορισμένης μεθόδου. Μπορούμε, πράγματι, να ψάξουμε με το μυαλό μας και να βρούμε γιατί κάποιοι πετυχαίνουν ενεργώντας από συνήθεια και άλλοι ενεργώντας στην τύχη· όλοι τότε θα βρεθούμε σύμφωνοι ότι αυτού του είδους η διερεύνηση είναι, στην πραγματικότητα, το έργο μιας τέχνης.

(Μετάφραση: Δ. Λυπουρλής στο:

http://www.greeklanguage.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html)

Γ.2.α.

- άφωρίσθη
- υπόσχες
- πλείσταις
- δρώντων

Γ.2.β. τὰ δέ τοιαῦτα ἤδη πᾶς ἂν ὁμολογήσειε/-σαι τεχνῶν ἔργα εἶναι

Γ3.α.

- **τῆ διαλεκτικῆ:** δοτική αντικειμενική στο επίθετο "ἀντίστροφος", που δηλώνει αναλογία
- **ἐξετάζειν:** τελικό απαρέμφατο ως αντικείμενο του ρήματος "ἐγχειροῦσιν"
- **θεωρεῖν:** τελικό απαρέμφατο ως υποκείμενο του απρόσωπου ρήματος "ἐνδέχεται"
- **ἔργον:** κατηγορούμενο στο "τό τοιοῦτον" μέσω του συνδετικού "εἶναι"

Γ3.β. Είναι δευτερεύουσα επιρρηματική αιτιολογική πρόταση, η οποία εκφέρεται με οριστική, γιατί δηλώνει πραγματικό αίτιο.

Γ.3.γ.

- **τῶν μὲν πολλῶν:** ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, γενική διαιρετική στα "οἱ μὲν" και "οἱ δέ"

- **εϊκῆ:** δοτικοφανές επίρρημα του τρόπου ως επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο ρήμα "δρῶσιν"
- **ταῦτα:** σύστοιχο αντικείμενο στο ρήμα "δρῶσιν"
- **διά συνήθειαν:** εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο ρήμα "δρῶσιν"

